

Marijanca Ajša Vižintin
Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani

OTROCI PRISELJENCI IN BRALNA ZNAČKA

Otroci priseljenci, vključeni v slovenski vzgojni izobraževalni sistem, so soočeni s številnimi spremembami v zanje novem okolju. Učijo se slovenščino in svoj materni jezik, če imajo to možnost. Povabljeni so tudi k bralni znački, kjer je individualizacija pri mentorskem delu pogosto razvita že za otroke s posebnimi potrebami. Šolska knjižnica se lahko približa otrokom priseljencem s knjigami v njihovem maternem jeziku, v katerem lahko otroci priseljenci preberejo tudi nekaj knjig za bralno značko. Branje, tako v maternem jeziku kot v jeziku novega okolja, pomembno prispeva k razvoju bralne in drugih pismenosti, zato je potrebno otrokom priseljencem omogočiti vzpodbudno okolje za branje v obeh jezikih.

Immigrant children, included into the Slovene educational system, are confronted with many changes in their new environment. They learn Slovenian, and – if possible – also their mother tongue. They are also invited to participate in the reading badge, where individualized mentorship approach for children with special needs is often available. School libraries can help by supplying these children with books in their mother tongue, so they too can read a few books from the reading badge list. Reading, so in the mother tongue as in the language of the new environment, significantly contributes to the development of reading and other kinds of literacy, so immigrant children ought to be assured stimulating environment for reading in both languages.

1 Uvod

Ste se kdaj vprašali, kako bi se vaše življenje spremenilo, če bi se preselili v tujino? Recimo, da bi imeli možnost svobodne izbire in bi bil vzrok selitve nekaj pozitivnega, nova služba na primer, država priselitve pa Japonska ali Finska, z jezikom, ki ne bi bil v isti (indoevropski) jezikovni skupini kot slovenščina. Ne dvomim, da bi se (na)učili jezika novega okolja, v katerega bi se poskušali čim bolj uspešno vključiti. Kaj pa slovenščina, naš materni jezik? Ali bi v družinskem krogu še vedno govorili slovensko, se družili v slovenskih društvih ali z drugimi slovenskimi izseljenci? Če bi imeli otroke, ali bi jih vzpodbujali, da govorijo in se učijo slovensko še naprej? Bi ob obisku v Sloveniji kupovali slovenske knjige in jih brali tudi v novi domovini, bi se naročili vsaj na eno slovensko revijo, časopis?

Večina ljudi na zgornja vprašanja odgovori pritrdilno. Zavedamo se pomena ohranjanja maternega jezika in kulture, ta potreba pa se s selitvijo v tujino ponavadi

še okrepi (ali pa ne, lahko se tudi popolnoma asimiliramo). Udeleženci simpozija bralne značke Kako naj mentor razvija bralno zmožnost posameznika? (16. 10. 2009) so z dvigom rok skoraj vsi potrdili, da bi v primeru selitve, tako oni sami kot njihovi otroci, ohranjali in razvijali svoj materni jezik še naprej, zavedajoč se, da je materni jezik »sredstvo identifikacije z določeno jezikovno in družbeno (narodnostno) skupnostjo, sredstvo čustvovanja in sporazumevanja z govorniki istega jezika« (Pirih Svetina 2005: 9). Kaj pa otroci priseljenci, ki pridejo v Slovenijo? Imajo tudi oni pravico do učenja jezika novega okolja, slovenščine, in do ohranjanja maternega jezika in kulture? Imajo pravico z družinskimi člani in drugimi priseljenci iz svoje izvorne dežele govoriti ter brati v svojem maternem jeziku? Je pravica do maternega jezika in kulture slovenskih otrok v tujini drugačna od pravice otrok priseljencev v Sloveniji?

2 Materni jezik in kultura otrok priseljencev

V šolskem letu 2008/09 je Osnovna šola Dragomirja Benčiča Brkina Hrpelje, Kozina (OŠ DBB Hrpelje)¹ postala ena od osmih šol v Sloveniji, ki je otrokom priseljencem omogočala pouk maternega jezika in kulture. Namen prispevka ni razglablјati o tem, zakaj le osem slovenskih šol od 195, ki jih obiskuje 732 otrok priseljencev (Štraus 2009), omogoča otrokom priseljencem pouk maternega jezika in kulture.²

Od zrelosti konkretne civilne družbe je odvisno, kako bo uresničevala pravice šibkejših in ranljivejših skupin, med katere sodijo tudi otroci, praviloma pa bi morala biti otrokova korist poglavitno vodilo v vseh ukrepih, namenjenih otrokom. Da pa bi lahko učinkovito ugotovili, kaj zares je v njihovo korist, moramo z njimi sodelovati. (Čurin Radovič 2008: 124)

Lahko se samokritično vprašam(o), zakaj nismo pouka maternega jezika in kulture organizirali že prej, v šolskem letu 2006/07, ko sta se na našo šolo vpisala prva dva otroka priseljencev, ki sta prišla s Kosova, sredi šolskega leta pa se jima je pridružil še eden. Na to nismo pomislili niti v naslednjem šolskem letu, 2007/08, ko smo imeli že devet otrok priseljencev. Zakaj ne? Intenzivno smo se ukvarjali

---

¹ Na OŠ DBB Hrpelje sem bila zaposlena od septembra 2008 do srede oktobra 2009 kot šolska knjižničarka, mentorica bralne značke, učiteljica slovenščine kot maternega jezika in kot drugega/tujega jezika, koordinatorica medkulturnega dialoga na šoli.

² V šolskem letu 2007/08 je bilo po podatkih Ministrstva za šolstvo in šport Republike Slovenije identificiranih 730 otrok priseljencev (592 iz bivše skupne domovine Jugoslavije, 138 iz drugih držav) na 203 osnovnih šolah. V prvih treh mesecih šolskega leta 2008/09 je bilo identificiranih 732 otrok priseljencev (646 iz bivše skupne domovine Jugoslavije, 86 iz drugih držav) na 195 osnovnih šolah (Štraus 2009). Glede na moje osebne izkušnje je otrok z migrantskim ozadjem – ta termin dosledno uporablja Motik (2007) – še več. Naj pojasnim z enim primerom: po treh letih dela z otroki priseljenci na Osnovni šoli Dragomirja Benčiča Brkina Hrpelje me je neko dekle, ki je delalo v šolski knjižnici domačo nalogo, vprašalo, komu so namenjene ure makedonščine in albanščine (na tabli v šolski knjižnici je bil objavljen nov urnik za šolsko leto 2009/10). Odgovorila sem ji, da je to za otroke priseljence, katerih slovenščina ni materni jezik. Povedala mi je, da se je priselila v Slovenijo pri petih letih, da je predstavnica albanske manjšine iz Makedonije in da doma govorijo oba jezika. Presenečena sem jo povabila, da lahko obiskuje tako makedonščino kot albanščino, če želi. Dekle se kot osnovnošolka ni identificiralo kot priseljenka, čeprav to je.

s poučevanjem slovenščine, to se nam je zdelo samoumevno, in s prilagojenim načinom preverjanja in ocenjevanja. Do bistvenih sprememb je prišlo šele v letu 2008/09, ko smo se zavedli 10. člena *Zakona o osnovni šoli* (1996), kjer je zapisano, da imajo otroci priseljenci tudi pravico do učenja svojega maternega jezika in kulture.³ Začel se je razvoj resničnega medkulturnega okolja, v katerem »živi na istem ozemlju več različnih etničnih, narodnostnih in verskih skupnosti. Vsak posameznik in vsi skupaj si prizadevajo za odprt odnos in sodelovanje, za medsebojno priznavanje. Tako se izraža aktivna strpnost do drugih. Med pripadniki različnih kultur je veliko spontanah življenjskih interakcij. Ob njih se poglobljeno spoznavajo, pa tudi spoštujejo. V okolju ni čutiti več in manj vrednih, zato je sodelovanje pristno. Nihče ni ogrožen in ne čuti potrebe po prikrivanju identitete« (Motik 2007: 15). Število vpisanih otrok priseljencev, ki so prišli s Kosova ali iz Makedonije, je v šolskem letu 2008/09 naraslo na sedemnajst, vpisani pa so bili od prvega do devetega razreda. S pomočjo gospe Bronke Štraus z Ministrstva za šolstvo in šport Republike Slovenije, kamor smo se obrnili po nasvet, smo vzpostavili stik in sodelovanje z učiteljema maternih jezikov in kulture otrok priseljencev. Ker smo imeli več kot pet otrok za posamezni jezik, kar je minimalni pogoj za financiranje pouka materinščine, smo začeli s poukom že jeseni 2008/09.

3 Šolska knjižnica kot vzpodbudno medkulturno okolje

Razvita medkulturna zavest »vedno vključuje poznavanje obeh kultur v stiku, lastne in tuje. S stališča uspešnega delovanja družbe in uspešnega razreševanja nesporazumov, ki jih srečujemo pri medkulturnih stikih, pa postane jasna potreba po načrtovanju take izobrazbe, ki bi vsem omogočala ustrezní razvoj medkulturne zavesti in bi spodbujala poglobljeno razumevanje drugačnosti in strpnost do drugačnih.« (Grosman 2004: 19) Moja prvotna naloga je bila poučevati otroke priseljence slovenščino, a sem sodelovala tudi pri organizaciji pouka maternega jezika in kulture otrok priseljencev, ko sta na našo šolo začela tedensko prihajati učiteljica albanščine Alma Bejtullahu in učitelj makedonščine Zekirija Šainoski. Slednji nam je podaril tudi knjige v makedonskem jeziku, in sicer v sodelovanju z Veleposlaništvom Republike Makedonije. V šolski knjižnici smo tako lahko postavili – poleg knjig v slovenščini, angleščini in italijanščini – tudi polico s knjigami v makedonščini.⁴ Načrtujemo, da bomo v šolskem letu 2009/10 postavili še polico s knjigami v albanščini. Knjige v maternem jeziku otrok priseljencev pa niso edini razlog, da otroci radi prihajajo v knjižnico. V šolski knjižnici je v šolskem letu 2008/09 potekal tudi pouk slovenščine kot drugega/tujega jezika; otroci so lahko pogledali v slovarje, učiteljica pa je imela vedno pri roki številne publikacije za

³ Več o zagovoru pravice do maternega jezika otrok priseljencev glej Vižintin 2009.

⁴ Preden pa sem jih lahko začela izposojati, se je pojavila težava z vpisom v program Cobiss, saj sama nimam licence za vpisovanje novega gradiva. Za pomoč sem se obrnila na Kosovelovo knjižnico Sežana, ki ima v občini Hrpelje-Kozina odprto eno do svojih enot. Pomagala sta mi ravnateljica Nadja Mislej Božič in Primož Škabar, ki je vpisal knjige. Za nadaljnjo pomoč sem ga prosila tudi pri vpisu albanskih knjig, vendar pa je tu dodatna težava nepoznavanje albanskega jezika. Za pomoč sva prosila še učiteljico Almo Bejtullahu, ki se bo oglasila v Kosovelovi knjižnici in pomagala pri razbiranju ustreznih podatkov za vpis knjig v program Cobiss, kar bo omogočilo vpis v lokalno bazo OŠ DBB Hrpelje.

ponazoritev novega besednega zaklada. Med knjižnimi policami so se odvijali načrti in vaje za dvojezične slovensko-albanske in slovensko-makedonske ure, na katerih smo spoznavali podobnosti in razlike med državami, jeziki, pisavami. Tu je potekala prostovoljna učna pomoč, ki so jo nudili starejši otroci mlajšim pri pisanju domačih nalog ali pa so jim brali pravlјice, pesmi.⁵ Otroci (priseljenci), ki so se v šolski knjižnici počutili dobrodošle in sprejete, so prihajali v knjižnico pogosto po pouku, nenehno so si sposojali knjižnično gradivo, nekateri so se vključili tudi v knjižničarki krožek.⁶ Med listanjem po revijah in knjigah so počakali na učitelja, učiteljico maternega jezika in kulture. Šolska knjižnica je postala varno zavetje medkulturnosti: ne samo sobivanja različnih kultur v večkulturni družbi, ampak stičišče in preplet kultur v medkulturni družbi z visoko razvito medkulturno zavestjo.⁷ Pogoj za udejanjanje le-te pa je »učiteljeva lastna dobro razvita medkulturna zavest in z njo pogojena sposobnost zanimivih medkulturnih primerjav in spodbujanja razmišljanja o razmerju med domačim in tujim. Za take primerjave učitelj ne sme biti zabubljen v odnos z domačim, še manj pa kak nekritičen občudovalec vsega tujega.« (Grosman 2004: 188)

4 Individualizacija pri bralni znački

Slovenščina za otroke priseljence večinoma ni materni jezik, ampak drugi jezik, jezik novega okolja, ki se ga začnejo učiti po prihodu v Slovenijo. Vsako leto in pri vsakem otroku sem vedno znova osupla, kolikšen besedni zaklad pridobijo otroci priseljenci že po enem letu, po dveh letih bivanja v Sloveniji in vključenosti v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem. S kolegicami na šoli se velikokrat pogovarjamo o tem, da ni bistvena pravilna končnica pridevnikov in samostalnikov, ampak besedišče. Za otrokom lahko povzamemo poved in nevsiljivo izgovorimo pravilne končnice, da preverimo, če smo prav razumeli, odveč pa je nasilno in poudarjeno popravljanje pri vsaki besedi.⁸ Pozitiven odnos do slovenščine, melodijo jezika,

---

⁵ Prostovoljna učna pomoč je široko razvejana mreža na šoli pod vodstvom šolske svetovalne službe, predvsem njene mentorice Danijele Želko. V svetovalni službi identificirajo otroke, ki bi potrebovali učno pomoč, otroci, ki učno pomoč nudijo, pa se sami odločijo, komu bodo pomagali. Včasih se zgodi, da ista oseba nastopa v obeh vlogah, npr. petošolka z migrantskim ozadjem pomaga novim prišlekom pri učenju slovenščine, obenem pa devetošolka ponuja isti petošolki pomoč pri učenju angleščine.

⁶ Knjižničarski krožek poteka v šolski knjižnici, mentorica je šolska knjižničarka. Otroci, ki si to želijo, spoznavajo ureditev knjižničnega gradiva, sčasoma sodelujejo pri svetovanju. Postopoma spoznavajo ureditev umetnostnih in neumetnostnih besedil in si zelo želijo sodelovati pri pospravljanju. Radi žigosajo, lepijo nalepke, sodelujejo pri pripravi aktualnih razstav, starejši zavijajo gradivo v plastično folijo in izposojajo. Otroci preživljajo v šolski knjižnici veliko svojih prostih ur in sami vprašajo, če lahko kaj postorijo.

⁷ O podobni osebni izkušnji intenzivnega ukvarjanja z otroki priseljenci v šolski knjižnici, pozitivnem odnosu do maternega jezika otrok priseljencev in šolski knjižnici kot medkulturnem prostoru piše tudi Hanuš (2009).

⁸ To pravzaprav ni tako samoumevno, kot se zdi na prvi pogled. Po mojem osebnem opažanju, potrjujejo ga tudi kolegice, ki poučujejo slovenščino na poletnih tečajih za tujce, smo Slovenci izjemno pikolovski in kar naprej popravljamo napačne končnice. Učiteljice in učitelji slovenščine bi se morali tega še posebej zavedati. Pomirjujoča opomba nagovarja bralce simpatične knjige *Pocket Slovene/Žepna slovenščina* (2008: 28): »slovenščina je jezik

besedni zaklad idr. pa lahko otroci priseljenci pridobijo tudi z branjem, zato smo se odločili, da k bralni znački, temu edinstvenemu, že skoraj 50-letnemu slovenskemu gibanju za vzpodbujanje branja povabimo tudi otroke priseljence.

Prilagoditve za otroke priseljence izhajajo iz nekaterih prilagoditev za otroke s posebnimi potrebami.⁹ Razredničarke in razredniki na razredni stopnji, ki imajo individualni stik z otroki vsak dan, zelo dobro poznajo zmožnosti posameznih otrok in okolje, iz katerega izhajajo. Če družinsko okolje ni vzpodbudno za branje, se potrudijo, da otroci opravijo bralno značko na drugačne načine: otroci lahko povedo tudi pesem iz berila, obnovijo zgodbo, ki so jo prebrali pri pravljicnem krožku, med odmori ali po pouku preberejo pravljico z otrokom, po posvetu s šolsko knjižničarko lahko otrok prebere manj zahtevno slikanico idr. Vse te možnosti se upoštevajo tudi pri otrocih priseljenicah, pri čemer lahko otroci priseljenci povedo tudi pesem v svojem maternem jeziku ali pa se jim upošteva pravljica, ki so jo predstavili pri dvojezičnih urah.¹⁰ Zavedati se moramo, da otrokom priseljenec doma ponavadi ne berejo niti v maternem jeziku niti v slovenščini, če nimajo le-ti starejšega brata ali sestre, ki je v Sloveniji že več let. Mlajši otroci so prišli velikokrat po pouku v šolsko knjižnico in če ni bilo gneče, sem z otrokom sedla na blazino in mu brala – nekaj od prebranega se je lahko upoštevalo tudi za bralno značko. Po zaslugi vedno bolj razvejane prostovoljne učne pomoči berejo zdaj mlajšim otrokom tudi starejši otroci pravljice in pesmi s polic za bralno značko.¹¹

Naš cilj je večjezičnost otrok priseljencev in njihova (bralna) pismenost v več jezikih, prvenstveno pa v slovenščini in njihovem maternem jeziku. To je glavni razlog, da sem otrokom priseljenec od 6. do 9. razreda ponudila možnost zagovora polovice knjig – v njihovem maternem jeziku. Nič spornega se mi ne zdi v tem, da otrok prebere nekaj proznih in pesniških del v svojem maternem jeziku, zagovarja pa jih v slovenščini.¹² Seveda se lahko otroci priseljenci poslužujejo tudi vseh drugih oblik zagovora bralne značke: primerjave filma/gledališke predstave in literarne predloge, kar se jim šteje za dve deli; branja pesmi (ne učenja na pamet!) iz pesniških zbirk in izražanja osebnega mnenja o pesmih, zagovora prebranega s pomočjo 'obrazcev' na spletni strani šoli, prvenstveno namenjenih poletni bralni

---

končnic, obstaja kar 90 pravih končnic samostalnikov – ampak ne skrbite, ljudje vas bodo razumeli, tudi če poveste napačno končnico (prevod M. A. Vižintin).

⁹ Potrebno je opozoriti, da otroci priseljenci niso otroci s posebnimi potrebami.

¹⁰ Primer: deklica s Kosova je na slovensko-albanski uri v svojem razredu predstavila *Muco Copatarico* Ele Peroci v svojem maternem jeziku. Na pripravah (v šolski knjižnici) je pred tem obnovila zgodbo v slovenščini – in učiteljica bi lahko to upoštevala za eno prebrano delo pri bralni znački; ker je dekle tudi sicer dobra bralka, to ni bilo potrebno, bi pa bilo možno.

¹¹ V šolski knjižnici in na spletni strani šole obstajajo priporočilni sezname, ki jih za otroke od 1. do 9. razreda pripravlja šolska knjižničarka. Za otroke od 1. do 4. razreda so v šolski knjižnici posebne police, kjer so zbrane knjige s teh priporočilnih seznamov. Razredničarke in razredniki se odločajo različno, eni se držijo priporočilnega seznama, drugi dovolijo otrokom prosti izbor. Z veseljem pa opažam, da se »virus prostega izbora« vedno bolj širi, saj je že nekaj let uveljavljen za otroke od 6. do 9. razreda, ki zagovarjajo na OŠ DBB Hrpelje bralno značko pri šolski knjižničarki v šolski knjižnici.

¹² Presenečena sem bila nad minimalnim odzivom na to ponudbo. Le en učenec se je odločil za zagovor enega dela v svojem maternem jeziku. Otroci priseljenci so se rajši posluževali druge možnosti, izbora slovenskih, a manj zahtevnih, 'tanjših' knjig oziroma gradiva, ki ga običajno svetujem malo mlajšim otrokom, kar je glede na njihovo postopno pridobivanje slovenskega besednega zaklada razumljivo.

znački (več o tem: Vižintin 2008). Glede prostega izbora gradiva pa moram povedati, da so hvaležni za nasvet, tako kot mnogi drugi bralci. Ena mojih najljubših povedi v službi, ki jo izrekajo mladi bralci in bralke, je: »Knjižničarka, svetujte mi kakšno dobro knjigo, vi to znate!«

5 Zaključek

Mentorice in mentorji bralne značke, ki so se udeležili simpozija bralne značke Kako naj mentor razvija bralno zmožnost posameznika (16. 10. 2009), so pritrdili, da bi ob morebitni selitvi v tujino še naprej ohranjali svoj materni jezik in brali v slovenščini. Navkljub načelni slovenski prepričanosti o pomenu ohranjanja materne jezika pa ostaja dejstvo, da je v šolskem letu 2008/09 le osem slovenskih osnovnih šol poskrbelo za učenje maternih jezikov in kultur za otroke priseljence v Sloveniji. Na Osnovni šoli Dragomirja Benčiča Brkina Hrpelje so organizirali pouk materinščine otrok priseljencev, sodelovanje z učiteljema makedonščine in albanščine pa je omogočilo tudi obogatitev knjižničnega fonda v makedonščini. Šolska knjižnica je postala središče spodbudnega medkulturnega okolja, v katerem so se odvijale številne dejavnosti, ki so pripomogle k medkulturni zmožnosti vseh otrok in zaposlenih na šoli. Zavedajoč se pomena branja in s tem razvijajoče se (bralne) pismenosti so se tako mentorice bralne značke na razredni stopnji kot mentorica na predmetni stopnji (šolska knjižničarka) potrudile, da so tudi otroci priseljenci brali za bralno značko. Velikokrat so same prebrale otrokom priseljenecem pravljico, jim izbrale manj zahtevno gradivo, upoštevač njihove šole nastajajoči slovenski besedni zaklad. Ker je naš cilj večjezičnost otrok priseljencev, so lahko le-ti pri bralni znački zagovarjali tudi prebrano v svojem maternem jeziku – presenetljivo pa je to možnost izbralo le malo otrok.

Viri

Suzana Čurin Radovič, 2008: Upoštevanje posebnih otrokovih kulturnih potreb v vzgoji in izobraževanju za človekove pravice. Erika Rustja (ur.): *Vzgoja in izobraževanje za človekove pravice: predstavitev različnih pogledov na vzgojo za človekove pravice*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. 121–133.

Meta Grosman, 2004: *Književnost v medkulturnem položaju*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Barbara Hanuš, 2009: Jezikovno uzaveščanje in bogatenje besedišča otrok: delo s priseljenici v šolski knjižnici. *Šolska knjižnica* 19/2–3. 180–186.

Dragica Motik, 2007: *Spoznavam sebe, tebe, nas: priročnik za učitelje za delo z učenci in starši*. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Pocket Slovene = Žepna slovenščina, 2008. Ljubljana: Centre for Slovene as a Second/Foreign Language at the Department of Slovene Studies, Faculty of Arts.

Nataša Pirih Svetina, 2005: *Slovenščina kot tuji jezik*. Domžale: Izolit.

Bronka Štraus, 10. 6. 2009: *Zasebno e-pismo*: po podatkih Ministrstva za šolstvo in šport Republike Slovenije.

Marijanca Ajša Vižintin, 2008: Bralna značka s filmi, gledališkimi predstavami in literarnimi večeri. *Otrok in knjiga* 35/73. 83–96.

Marijanca Ajša Vižintin, 2009: Pravica do maternega jezika pri manjšinah in priseljencih v Sloveniji. Irena Novak Popov (ur.): *Slovenski mikrokozmosi – medetnični in medkulturni odnosi. Slovenski slavistični kongres*. Zbornik. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 20. 79–91.

Zakon o osnovni šoli (ZOsn), 1996. *Uradni list Republike Slovenije*. 12/1996.